

Elementaire Deeltjes

Elementaire Deeltjes, de serie boekjes van Amsterdam University Press (AUP), maakt kennis toegankelijk voor een breed publiek. *Elementaire Deeltjes* is dé manier om snel alles te weten te komen over de onderwerpen die je interesseren.

Experts nemen je mee op een ontdekkingsreis waarbij elk thema in de meest beknopte vorm volledig uitgediept wordt. Een serie handige en handzame boekjes, met altijd het antwoord op de vraag: 'Hoe zit dat nou eigenlijk?'

Globalisering

Manfred B. Steger

AUP

Oorspronkelijke uitgave: Manfred B. Steger, *Globalization: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, 2003 [ISBN 978-0-19-280359-7]

Vertaling: Cornelis van Ginneken

Ontwerp omslag: Michel van Duyvenbode, Amsterdam

Ontwerp binnenwerk: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 8964 611 8

e-ISBN 978 90 4852 251 4

NUR 740

© M.B. Steger / AUP, Amsterdam 2014

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j^o het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Inhoud

Voorwoord bij de derde editie	7
Afkortingen	11
1. Globalisering: een omstreden concept	13
2. Globalisering en geschiedenis: is globalisering een nieuw fenomeen?	29
3. De economische dimensie van globalisering	50
4. De politieke dimensie van globalisering	73
5. De culturele dimensie van globalisering	87
6. De ecologische dimensie van globalisering	99
7. Globaliseringsideologieën: marktglobalisme, andersglobalisme, religieuze globalismen	115
8. Mondiale crises en de toekomst van globalisering	147
Illustratieverantwoording	153
Literatuurlijst	155
Index	162

Voorwoord bij de derde editie

Het verheugt me enorm dat ik de inmiddels derde editie van deze inleiding tot de globalisering kan presenteren. Zoals uit de vele vertalingen blijkt, is deze inleiding niet alleen in Engelstalige landen, maar over de hele wereld goed ontvangen. Met het oog op ernstige problemen als de aanhoudende mondiale financiële crisis, de schulden crisis in de eurozone en de escaleerende klimaatcrisis, was het beslist nodig om de tweede editie bij te werken en uit te breiden. Dat maakte het tegelijkertijd echter ook lastig om een boek over zo'n complex onderwerp als globalisering kort en toegankelijk te houden. Andere auteurs die korte inleidingen over dit onderwerp schreven, beperkten zich daarom meestal tot slechts één of twee aspecten van globalisering. Meestal zijn dat de digitale evolutie, die nieuwe informatie- en communicatietechnologieën creëerde, en het opkomende wereldwijde economische systeem, met zijn geschiedenis, structuur en veronderstelde voor- en nadelen. Zo'n aanpak is wel handig om het web van internationale handelspolitiek, financiële wereldmarkten, de wereldwijde stroom van goederen, diensten en arbeid, transnationale bedrijven, financiële offshore-centra, directe buitenlandse investeringen en de nieuwe internationale economische instellingen te verklaren, maar zo'n beperkte benadering geeft de doorsnee lezer wel vaak een ééndimensionaal idee van globalisering; alsof het vooral een economisch fenomeen is, dat mogelijk is gemaakt door de modernste informatie- en communicatietechnologieën.

Uiteraard mogen dergelijke belangrijke economische en technologische zaken niet ontbreken in een relaas over globalisering, maar we moeten ook verder kijken. De hervormende krachten van globalisering dringen diep door in *alle* dimensies van het huidige sociale leven. Ik wil met dit boek laten zien dat globalisering een multidimensionaal pakket is van objectieve

en subjectieve processen, die zich niet in één thematisch kader laten persen. Globalisering heeft namelijk ook belangrijke *culturele* en *ideologische* aspecten in de vorm van politiek geladen opinies, interpretaties en symbolen, die het proces zelf definiëren, beschrijven en analyseren. De sociale krachten achter deze concurrerende versies van globalisering proberen dit concept te voorzien van normen, waarden en ideeën die niet alleen specifieke machtsbelangen legitimeren en bevorderen, maar ook de persoonlijke en collectieve identiteiten van miljarden mensen vormgeven. Het is tenslotte vooral de vraag of globalisering nu iets 'goeds' of iets 'slechts' is die tot verhitte debatten in klaslokalen, directiekamers en de openbare ruimte heeft geleid.

De studie naar globalisering overstijgt ook elke academische discipline. Dit gebrek aan een stevig disciplinair kader biedt echter ook grote mogelijkheden. De zogenaamde 'global studies' zijn ontstaan als een nieuw academisch studieterrein waarop de traditionele scheidingslijnen tussen sociale, politieke, economische en culturele wetenschappen zijn vervaagd. Door deze nadruk op interdisciplinariteit moeten studenten global studies zich vertrouwd maken met tal van onderwerpen die doorgaans geïsoleerd van elkaar worden bestudeerd. De grootste uitdaging voor deze wetenschap ligt daarom in het zodanig verbinden en samenvoegen van de diverse strengen kennis dat recht wordt gedaan aan de steeds vloeiender en onderling afhankelijker wordende aard van onze snel veranderende, postmoderne wereld. Voor global studies is kortom een aanpak nodig die breed genoeg is om het 'hele plaatje' te zien. En misschien dat zo'n transdisciplinaire onderneming ook weer leidt tot de rehabilitatie van de academische generalist, wiens prestige al te lang is overschaduwd door de specialist.

Laat me tot slot nog iets verhelderen. Dit boek wil weliswaar een beschrijvend en verklarend verslag van de diverse dimensies van globalisering geven, maar de aandachtige lezer zal ook hier en daar een kritische benadering van sommige

vormen van globalisering bespeuren. Dat geldt vooral voor de aard en effecten van wat ik 'marktglobalisering' noem. Mijn scepticisme moet echter niet worden opgevat als algehele afwijzing van markten of van globalisering. Ik waardeer juist de manier waarop markten de noodzakelijke materiële uitwisselingen mogelijk maken. En ik denk ook dat we ons mogen verheugen over het feit dat de wereld onderling afhankelijker is geworden, waardoor mensen een groter gemeenschapsgevoel krijgen, over arbitrair getrokken politieke grenzen en culturele scheidslijnen heen. Ik juich ook de wereldwijde stroom van ideeën en goederen toe, net als de duurzame ontwikkeling van technologie, op voorwaarde dat dit alles hand in hand gaat met meer vrijheid en gelijkheid voor *alle* volkeren, met name die in de minder bevoorrechte gebieden op het zuidelijk halfrond.

Humane vormen van globalisering zijn meer gericht op wat steeds meer de twee grote uitdagingen van de 21ste eeuw lijken te worden: het verkleinen van de mondiale verschillen in rijkdom en welzijn en het behoud van onze prachtige planeet. Het zwaartepunt van mijn kritiek betreft dus niet de globalisering op zich, maar specifieke manifestaties en tendensen die volgens mij niet bijdragen aan de nobele visie van een meer gelijke en duurzame wereldorde.

Graag spreek ik ook enkele woorden van dank uit. Ik wil mijn collega's en vrienden van de Universiteit van Hawaii-Manoa en het Royal Melbourne Institute of Technology (RMIT) bedanken. Speciale dank aan Paul James, de directeur van RMIT's Global Cities Research Institute, voor zijn continue intellectuele stimulans en loyale vriendschap. Ik waardeer de inzet van mijn collega's over de hele wereld, die veel van hun enthousiasme voor de studie naar globalisering in de ontwikkeling van het Global Studies Consortium hebben gestoken, een transcontinentale beroepsorganisatie, die is bedoeld om het nieuwe, transdisciplinaire terrein van global studies te versterken. Ik wil ook diepe waardering uitspreken voor de talloze lezers, recensenten en toehoorders over de hele we-

reld, die al bijna twee decennia lang intelligent commentaar leverden op mijn lezingen en publicaties over globalisering. Dr. Franz Broswimmer, een goede vriend en innovatief denker, verdient extra erkenning voor zijn waardevolle informatie over de ecologische aspecten van globalisering. Ik wil Tim Strom bedanken, mijn onderzoeksassistent aan het RMIT, voor zijn hulp bij het vinden van de relevante materialen voor deze derde editie. Andrea Keegan en Emma Marchant, mijn redacteuren bij de Oxford University Press, waren lichtende voorbeelden van professionalisme en vakkundigheid. Tot slot wil ik mijn vrouw Perle bedanken – alsmede de gezinnen Steger en Besserman – voor hun liefde en steun. Velen hebben meegewerkt om de kwaliteit van dit boek te verbeteren; eventuele tekortkomingen zijn geheel voor mijn eigen rekening.

Afkorting

AOL	America Online
APEC	Asian Pacific Economic Cooperation
ASEAN	Association of South East Asian Nations
BBP	Bruto binnenlands product
CEO	chief executive officer (president-directeur)
cfk's	chlorfluorkoolwaterstoffen
CITES	Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Flora and Fauna
CNBC	Cable National Broadcasting Corporation
CNN	Cable News Network
EU	Europese Unie
FIFA	Fédération Internationale de Football Association
FTAA	Free Trade Area of the Americas
G20	Groep van Twintig
G8	Groep van Acht
GATT	General Agreement of Tariffs and Trade
HIPC	Heavily Indebted Poor Countries Initiative
ICT	informatie- en communicatietechnologie
IMF	Internationaal Monetair Fonds
INGO	internationale non-gouvernementele organisatie
MAI	Multilateral Agreement on Investment
MERCOSUR	Mercado Común del Sur (Zuidelijke Gemeenschappelijke Markt)
MFC	Mondiale financiële crisis
MKC	mondiale klimaatcrisis
MTV	Music Television
NAFTA	North American Free Trade Agreement
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NGO	non-gouvernementele organisatie
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OPEC	Organization of Petroleum Exporting Countries

TNB's	transnationale bedrijven
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
VN	Verenigde Naties
WEF	Wereld Economisch Forum
WHO	Wereld Handelsorganisatie
WSF	Wereld Sociaal Forum

1. Globalisering: een omstreden concept

Hoewel het woord 'globalisering' al veel langer bestaat (als synoniem voor 'mondialisering') eiste het concept pas in de jaren '90 van de vorige eeuw een vooraanstaande rol op in het openbare debat. Het woord kwam plotseling in de mode omdat het precies de onderling steeds afhankelijker aard van het sociale leven op aarde uitdrukte. Twintig jaar later kunnen we miljoenen verwijzingen naar globalisering aantreffen, in zowel virtuele als gedrukte media. Helaas wekten de eerste bestsellers over het onderwerp – zoals Kenichi Ohmae's *Het einde van de natiestaat* of Thomas Friedmans *Het gouden keurslijf* – de simplistische indruk dat globalisering een onontkoombare techno-economische mastodont was die de wetten van het kapitalisme en westerse waarden verspreidde door lokale tradities en nationale culturen weg te vagen. Dit invloedrijke idee van globalisering, als een stoomwals die elke lokale, nationale en regionale schaal uitvlakt, deed zich ook voor als het spookbeeld van de 'veramerikanisering'. Die wijdverbreide angst of hoop – afhankelijk van wat je vindt van dergelijke krachten van verwesterlijking – werd aan het begin van de 21ste nog dieper tijdens de zogenaamde 'Global War on Terror' onder aanvoering van een 'American Empire' dat zijn tentakels over de hele wereld uitspreidde. Zelfs recente interpretaties over het vermeende verval van de VS in het Obama-tijdperk en de gelijktijdige opkomst van China en India deden weinig om deze strakke tweedeling tussen het Westen en 'de rest' glad te strijken. Hierdoor hebben veel mensen nog steeds moeite om globalisering te zien voor wat het is: de ontelbare vormen van verbindingen en stromen die het lokale (en nationale) verbinden met het mondiale – zowel het Westen met het Oosten als het Noorden met het Zuiden.

Laten we ter illustratie van zo'n meer genuanceerd begrip van globalisering, als een sterker wordende band tussen het mondiale en het lokale – of wat sommige global studies-wetenschappers 'glokalisering' noemen – eens kijken naar 's werelds populairste sportevenement: het WK Voetbal. Het evenement werd in 1930 door de FIFA (de wereldvoetbalorganisatie) voor het eerst georganiseerd. Al snel werd het niet alleen maar gezien als een voetbaltoernooi, maar ook als de ultieme nationalistische test van land tegen land in een genadeloze jacht op vaderlandse glorie. Het WK is sindsdien om de vier jaar georganiseerd (behalve in 1942 en 1946) in gastlanden over de hele wereld, behalve in Oceanië. Dit transnationale wisselen van gastlanden geeft, samen met de naam 'Wereldbeker' (in plaats van 'Landenbeker') feitelijk al een eerste indicatie van de reden waarom het mondiale niet strikt moet worden gescheiden van het nationale. Maar laten we dieper in de zaak duiken en nog veelzeggendere feiten bekijken die met het WK van 2010 te maken hadden en licht werpen op de complexe 'glokale' dynamiek die het fenomeen definieert dat we 'globalisering' zijn gaan noemen.

De mondiaal-lokale samenhang en het Zuid-Afrikaanse WK Voetbal

Het 19de WK voetbal voor landenteams werd van 11 juni tot 11 juli 2010 gehouden in Zuid-Afrika (zie tabel 1). De 32 beste teams van een totaal van 205 oorspronkelijke gegadigden streden om de begeerde gouden wereldbeker. Daartoe hoorden zes landen uit Afrika, drie uit Azië, dertien uit Europa, drie uit Midden- en Noord-Amerika, zes uit Zuid-Amerika en twee uit Oceanië. De wedstrijden werden in tien stadions in negen verschillende Zuid-Afrikaanse steden gespeeld en trokken honderdduizenden voetbalfans uit de hele wereld.

De mondiaal-lokale dynamiek is vrij duidelijk hier: nationale teams die in Zuid-Afrikaanse stadions spelen voor zowel een mix van lokale en buitenlandse toeschouwers als een

virtueel mondiaal publiek dat de wedstrijden op tv en andere digitale apparatuur volgt. Het WK van 2010 werd zelfs in elk land en elke streek op aarde vertoond. Meer dan 3,2 miljard mensen – 47 procent van de wereldbevolking – zagen minstens een paar minuten van het evenement. Maar liefst 620 miljoen mensen keken minstens twintig achtereenvolgende minuten naar de finale tussen Nederland en het zegevierende Spanje.

De verwante financiële cijfers zijn al even mondiaal-lokaal van aard. Het WK kostte Zuid-Afrika 3,5 miljard dollar, inclusief 1,2 miljard voor verbeteringen aan de infrastructuur, 1,2 miljard voor transport en 387 miljoen voor de uitzendingen. De sponsorgelden bedroegen 1,6 miljard dollar en waren vooral afkomstig van sterke transnationale bedrijven als Adidas, Coca Cola, Visa, McDonald's en BP. De FIFA hield er een aardige winst van 1 miljard dollar aan over, waardoor de winst van de organisatie over heel 2010 boven de 4 miljard dollar uitkwam.

Tabel 1: Buitenlandse toeristen in Zuid-Afrika in juni 2010

Regio/land	Aantal toeristen naar Zuid-Afrika	% toename vanaf juni 2009
Europa	124.752	72
Engeland	40.903	15
Frankrijk	11.451	847
Midden- & Zuid-Amerika	47.188	925
Mexico	12.009	5334
Brazilië	14.100	397
Noord-Amerika	50.902	100
VS	44.894	99
Azië	30.914	120
India	6561	50
Japan	5793	276

Regio/land	Aantal toeristen naar Zuid-Afrika	% toename vanaf juni 2009
Oceanië	18.450	136
Australië	16.106	155
Midden-Oosten	5139	122
Israël	2747	825
Afrika	398.085	12
Swaziland	45.591	0,4
Algerije	2342	1744
Wereld	721.311	43

Bron: Statistics South Africa, juni 2010, www.statssa.gov.za/publications/P0351/P0351June2010.pdf

De officiële WK-bal laat ook een indrukwekkend staaltje globale dynamiek van de globalisering zien. De bal werd gemaakt door de wereldwijd opererende Duitse firma Adidas en kreeg de naam 'Jabulani', wat 'vieren' betekent in het Zoeloe. Ondanks de schijnbaar lokale herkomst werden de Jabulani-ballen gemaakt in China, met een latex binnenbal uit India en thermoplastisch rubber uit Taiwan. Dat plastic werd weer gemaakt van petroleum uit het Midden-Oosten en Noorwegen, die vooral door Zuid-Koreaanse tankers werd vervoerd.

Wat hebben Diego Forlán en Shakira gemeen?

Aan de hand van twee van de meest gevierde supersterren van het WK is de manier waarop globalisering zich simultaan over alle geografische schalen verbreidt misschien nog mooier te illustreren: de Uruguayaanse spits Diego Forlán, de waardevolste speler van het toernooi, en de Colombiaanse zangeres Shakira, die de officiële WK-hymne zong op de openings- en sluitingsceremonie van het mega-evenement..

Diego Forlán werd in 1979 geboren in een prominente voetbalfamilie in Montevideo. Hij werd van jongs af aan naar Engelstalige scholen gestuurd. Nadat zijn oudere zus

Alejandra verlamd raakte door een auto-ongeluk, besloot Diego genoeg geld te gaan verdienen als profvoetballer om haar ziekenhuisrekeningen en de beste doktoren te kunnen betalen. Hij hield zijn belofte en zette jaren later de Alejandra Forlán Foundation op. Hij gebruikte zijn mondiale beroemdheid ook voor tv-campagnes tegen roekeloos rijgedrag.

Forlán speelde eerst voor twee Uruguayaanse voetbalclubs vóór hij in 1998 overstapte naar de Argentijnse topclub Independiente. Hij scoorde 36 keer in slechts 27 wedstrijden en begon wereldwijd aandacht te trekken. In 2002 werd hij voor een transfersom van 10,65 miljoen dollar overgenomen door de beroemde Engelse club Manchester United. Na drie jaar verliet hij Engeland en speelde hij achtereenvolgens bij Villareal en Atlético Madrid. Na het WK van 2010 ging hij in Italië bij de topclub Inter Milaan spelen. In juni 2012 werd Diego's aanhoudende populariteit uitgedrukt in het verbluffende aantal van 2.732.586 'likes' op zijn Facebook-pagina.

Diego Forlán beleefde zijn hoogtepunt echter in Zuid-Afrika, waar hij zijn team naar een indrukwekkende vierde plaats leidde. Daarmee was Uruguay het succesvolste Zuid-Amerikaanse land van het WK, nog voor reuzen als Brazilië en Argentinië. In de trotse blauw-zwarte kleuren van zijn land imponeerde Forlán de lokale en mondiale fans met zijn snelheid, elegantie en scorend vermogen. Hij werd niet alleen gedeeld topscorer van het toernooi, maar ontving ook de Gouden Bal als beste speler van het WK.

Diego Forlán en zijn vele mede-voetballers in de Zuid-Afrikaanse stadions belichaamden op die manier de 'glokale' dynamiek van globalisering. Ze speelden voor nationale teams die lokale en mondiale toeschouwers vermaakten, maar stonden tegelijkertijd onder contract bij tal van verschillende voetbalclubs over de hele wereld.

Een zorgvuldige deconstructie van WK-entertainer Shakira laat zelfs nog duidelijker zien waarom we globalisering niet moeten benaderen als een losstaand fenomeen dat boven

het lokale en nationale zweeft. Shakira Isabel Mebarak Ripoll werd op 2 februari 1977 geboren in Barranquilla in Colombia, met een in New York geboren vader met een Arabische achtergrond en een moeder van Spaans-Catalaanse afkomst. Shakira is van huis uit Spaanstalig, maar bleek een talent voor talen te hebben en sprak ook al snel vloeiend Engels en Portugees. Bovendien kent ze ook nog wat Italiaans, Frans, Catalaans en Arabisch. Ze begon al vroeg op te treden als zangeres en danseres en brak in 1998 door als sterk Latijns-Amerikaans en Arabisch beïnvloede popzangers toen er van haar album *Dónde están los ladrones?* wereldwijd meer dan zeven miljoen exemplaren werden verkocht. In veel opzichten kan zowel Shakira's persoonlijke achtergrond als haar muziekstijl worden getypeerd in termen van 'kruisbestuiving' – het mengen van verschillende culturele processen en stijlen. Zoals we in meer detail in hoofdstuk 5 zullen zien, zijn dit soort culturele kruisbestuivingsprocessen enorm versneld door de globalisering.

In 2010 was Shakira inmiddels een van de vrouwelijke supersterren in de mondiale entertainmentbusiness, met twee Grammy Awards, acht Latin Grammy Awards, twaalf Billboard Latin Music Awards en één Golden Globe-nominatie op zak. Op 10 juni van dat jaar vervulde de goudgelokte, blootsvoetse superster de hoofdrol op FIFA's openingsfeest in het Orlando-stadion van Johannesburg, begeleid door de populaire Zuid-Afrikaanse band Freshly Ground. Tot genoegen van tienduizenden lokale feestgangers en miljoenen digitale kijkers over de hele wereld droeg Shakira iets wat werd aangeduid als een 'Afrikaanse uitdossing', ontworpen door de Italiaanse modekeizer Roberto Cavalli. Het mondiaal-lokale ensemble bestond uit een grasachtige rok van zijden franjes, losjes gedragen over een jumpsuit met zebraprint en tal van diepe uitsnedes. 'Afrikaanse accessoires' als enorme armbanden met leren franjes en grote zilveren oorbellen completeerden Shakira's fantasiekostuum (zie afbeelding 1).

Dergelijke hybride, mondiaal-lokale creaties van materiële cultuur vind je ook terug in het WK-lied van 2010, *Waka waka* (dat nogal controversieel in het Engels werd vertaald als *This time for Africa*). Woorden en muziek van de door Shakira gezongen versie stammen van het traditionele Kameroense strijdlid *Zangawela*. Dat werd in de jaren 1980 voor het eerst opgenomen door de Afrikaanse groep Golden Sounds en een paar jaar later opgepikt door de Latijns-Amerikaanse liedjesschrijver Wilfrido Vargas. Zijn snellere versie van *Waka waka* inspireerde op zijn beurt weer talloze versies in Frankrijk, Nederland, Suriname, Senegal, Jamaica en andere landen. Shakira's WK-versie van *Waka waka* nestelde zich al snel wereldwijd bij iedereen in het oor en er werden meer dan vier miljoen exemplaren van verkocht. Haar videoclip op YouTube is de op twee na meest bekeken muziekvideo en werd meer dan 250 miljoen keer bekeken. De Golden Sounds werden echter niet veel wijzer van het wereldwijde succes van het liedje, aangezien de band geen middelen had om Sony te dagvaarden, Shakira's machtige muziklabel. Uiteindelijk schikte de transnationale gigant echter met de Kameroense muzikanten om slechte publiciteit over mogelijke auteursrechtenschending te vermijden.

Maar wat hebben de Colombiaanse popster, die een bewerking zong van een al over de hele wereld gereisd WK-lied, en een Uruguayaanse spits, die voor diverse Europese clubs speelde, gemeen, behalve hun meertalige opvoeding en opmerkelijke talent? Het zijn beide producten en katalysators van globaliseringsprocessen die meer hout snijden als een mondiaal-lokale samenhang. Globalisering kan, kortom, niet beperkt worden tot een macro-dynamiek die losstaat van een concrete setting, maar bestaat uit complexe connecties en stromen die het mondiale aan het lokale linken en andersom. Onze deconstructie van het WK van 2010 heeft ons voorbereid op de nogal veeleisende taak om een werkdefinitie te formuleren voor een omstreden concept, waarvan is gebleken dat het berucht lastig vast te pinnen is.